

Typologie a nauka o univerzáliích

Sylabus

Kurz: Typologie a nauka o univerzáliích
Vyučující: Mgr. Viktor Elšík
Semestr: LS 2004/2005
Verze: 21. 11. 2004

OBSAH SYLABU

[Cíl kurzu](#)

[Struktura kurzu](#)

[Podmínky a atestace](#)

[Sylabus jednotlivých lekcí](#)

CÍL KURZU

Lingvistická typologie je nauka o zákonitostech a mezích variability přirozených jazyků. Kurz by měl umožnit porozumění typologickému přístupu a jeho místu v lingvistické teorii, usnadnit čtení typologické literatury a práci s gramatickými popisy a načrtnout současný stav typologického poznání ve vybraných oblastech. Ačkoli je kurz orientován na současné typologické paradigma, které lze označit za funkcionalistické a do jisté míry i za anglosaské, bude se věnovat i typologii Pražské školy. Kurz je tradičně součástí studijního penza oboru lingvistika a fonetika na FF UK.

STRUKTURA KURZU

Úvodní část kurzu (lekce 1-3) je věnována vymezení lingvistické typologie, jejímu pojmosloví a metodám. Následují dvě lekce (4-5) detailně ilustrující empirické i teoretické aspekty typologie vybraného jazykového jevu, totiž slovosledu. Po jedné lekci věnujeme morfologické typologii (6) a typologii Pražské školy (7). Jádrem kurzu (lekce 8-13) je typologický přehled vybraných jazykových jevů, struktur a strategií. Závěrečná lekce (14) patří typologickým explanacím.

1. [Typologický přístup k jazyku](#)
2. [Tzv. samplování](#)
3. [Typologické generalizace](#)
4. [Slovosledná typologie I: empirie](#)
5. [Slovosledná typologie II: teorie](#)
6. [Morfologická typologie](#)
7. [Typologie Pražské školy](#)
8. [Slovní třídy](#)
9. [Gramatické vztahy](#)
10. [Valence](#)
11. [Referenční kontinuita](#)
12. [TAM kategorie](#)
13. [Komplexní konstrukce](#)
14. [Typologické explanace](#)

PODMÍNKY A ATESTACE

V kurzu budeme pracovat s odbornými texty převážně v angličtině. Podmínkou k přijetí do kurzu je proto pracovní znalost ANGLIČTINY, příp. ochota pravidelně se „prokousávat“ anglickými texty. Podmínkou udělení atestace je:

1. Pravidelná DOMÁCÍ PŘÍPRAVA, tj. četba odborných textů a/nebo vypracování krátkých úkolů. Předpokládá poměrně pravidelnou docházku.
2. Písemný test.
3. PÍSEMNÁ PRÁCE ve formě komparativního eseje v rozsahu min. 10 stran. Komparativním esejem míním simulaci typologické studie na základě malého jazykového vzorku, sestávajícího min. z 5 jazyků, pokud možno s výrazným zastoupením jazyků mimoevropských. Téma eseje by mělo být co nejužší. Nutné je užití primárních zdrojů (gramatik) a relevantní typologické literatury. Práce by měla zahrnovat:
 - a) výběr jazyků a zdůvodnění tohoto výběru,
 - b) identifikace zkoumaného jevu a jeho typologických parametrů,
 - c) formulace generalizací a srovnání s generalizacemi formulovanými na základě větších jazykových vzorků (např. podle *Universals Archive*),
 - d) pokus o vysvětlení generalizací.

SYLABUS JEDNOTLIVÝCH LEKČÍ

Lekce 1: TYPOLOGICKÝ PŘÍSTUP K JAZYKU

Lingvistická typologie je nauka o zákonitostech a mezích variability přirozených jazyků. Sestává ze dvou komplementárních subdisciplín, resp. zaměření: nauka o jazykových univerzáliích se soustředí na nutné nebo naopak nemožné vlastnosti přirozeného jazyka, zatímco vlastní lingvistická typologie popisuje a vysvětluje takové korelace mezi logicky nezávislými jazykovými strukturami, které jsou možné, avšak nikoli nutné. V úvodní lekci načrtne několik fází typologického výzkumu a zmíníme se o některých jeho nesamozřejmých předpokladech (např. o předpokladu uniformitarianismu nebo o předpokladu srovnatelnosti jazykových struktur). Představíme si několik různých pojetí jazykového typu. Přiblížíme si pojetí lingvistické typologie nejen jako disciplíny, ale i jako metodologie.

Literatura

- Comrie, Bernard. 1981/1989. *Language universals and linguistic typology: Syntax and morphology*. Oxford: Blackwell.
- Croft, William. 1990. *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William. 2003. *Typology and universals: Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Givón, Talmy. 1984; 1990. *Syntax: A functional-typological introduction*, Vol. 1; Vol. 2. Amsterdam: Benjamins.
- Greenberg, Joseph H., Charles A. Ferguson & Edith A. Moravcsik (eds.) 1978. *Universals of human language*, Vol. 1: *Method and theory*. Stanford: Stanford University Press.
- Haspelmath, Martin, Ekkehard König, Wulf Oestereicher & Wolfgang Raible (eds.) 2001. *Language typology and language universals: An international handbook*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Mallinson, Graham & Barry J. Blake. 1981. *Language typology: Cross-linguistic studies in syntax*. Amsterdam: North-Holland.
- Plank, Frans & Elena Filimonova. 1997–. *Universals Archive*. [<http://ling.uni-konstanz.de/pages/proj/sprachbau.htm>]
- Song, Jae Jung. 2001. *Linguistic typology: Morphology and syntax*. Harlow/London: Pearson Education.
- Whaley, Lindsay J. 1997. *Introduction to typology*. London: Sage.

Lekce 2: TZV. SAMPLOVÁNÍ

Konstrukce typologického vzorku jazyků (neboli tzv. smplování) je důležitou procedurou lingvistické typologie. Smyslem typologických vzorků je možnost inference o lidském jazykovém potenciálu (= jazyce) bez nutnosti přihlížet ke všem jeho individuálním případům (= jazykům). V této lekci se budeme podrobně zabývat metodologií smplování, strukturou typologických vzorků a jejich různými druhy. Seznámíme se také s některými konkrétními smplovacími procedurami a s některými nevyřešenými problémy při konstrukci typologických vzorků.

Literatura

- Bell, Alan. 1978. Language samples. In: Greenberg, Joseph H., Charles A. Ferguson & Edith A. Moravcsik (eds.) *Universals of human language*, Vol. 1. 123-156. Stanford: Stanford University Press.
- Dryer, Matthew S. 1989. Large linguistic areas and language sampling. *Studies in Language* 13, 257-292.
- Dryer, Matthew S. 2000. Counting genera vs. counting languages: A reply to Maslova. *Linguistic Typology* 4: 334-350.
- Perkins, Revere D. 1989. Statistical techniques for determining language sample size. *Studies in Language* 13, 293-315.
- Rijkhoff, Jan & Dik Bakker. 1998. Language sampling. *Linguistic Typology* 2, 262-314.
- Rijkhoff, Jan, Dik Bakker, Kees Hengeveld, & Peter Kahrel. 1993. A method of language sampling. *Studies in Language* 17, 169-203.

Lekce 3: TYPOLOGICKÉ GENERALIZACE

Formulace zobecnění nad empirií jazykových dat je zásadní fází typologického výzkumu. Nejvíce žádoucím druhem typologické generalizace je – vzhledem k cíli typologie osvětlit vlastnosti lidského jazykového potenciálu, a nikoli pouze jednotlivých jazyků nebo jazykových skupin – formulace univerzálií. V této lekci provedeme klasifikaci univerzálií podle několika kritérií. Rozlišíme univerzálie substantiální a formální a osvětlíme si jejich vztah k teoretickým východiskům badatele. Budeme se věnovat kontroverzní otázce, zda nám o jazyce více říkají univerzálie absolutní nebo statistické (tj. ty, které jsou formulovány jako tendence). Ukážeme si, jak využití univerzálií formulovaných jako implikace vedlo ke vzniku komplexních generalizací (typologické hierarchie, sémantické/kognitivní mapy apod.) a přispělo tak k rozvoji typologické teorie. Uvedeme si také příklady existenciálních generalizací a v souvislosti s tím příklady řídkých a unikátních jazykových struktur.

Literatura

- Comrie, Bernard. 1981. *Language universals and linguistic typology: Syntax and morphology*. Oxford: Blackwell. pp. 17-22.
- Croft, William. 1990. *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 44-53.
- Dryer, Matthew S. 1998. Why statistical universals are better than absolute universals? *Papers from the 33rd Annual Meeting of the Chicago Linguistics Society*. 1-23.
- Dryer, Matthew S. 2003. Significant and non-significant implicational universals. *Linguistic Typology* 7: 108-128.
- Greenberg, Joseph H. 1963. Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: Greenberg, Joseph H. (ed.) *Universals of language*. 73-113. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Hammond, Michael, Edith Moravcsik & Jessica Wirth. 1988. Language typology and linguistic explanation. In: Hammond, Michael, Edith Moravcsik & Jessica Wirth (eds.) *Studies in syntactic typology*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Plank, Frans. 2000-2001. *Das grammatische Raritätenkabinett: A leisurely collection to entertain and instruct*. [<http://www.ling.uni-konstanz.de/pages/proj/Sprachbau/rara.html>]

Lekce 4: SLOVOSLEDNÁ TYPOLOGIE: EMPIRIE

Slovosledná typologie zkoumá zákonitosti a meze variability lineárního sledu různých struktur: nejen jednotlivých slov, ale i větných členů, afixů apod. V této lekci se pozastavíme u kontroverzního pojmu základního slovosledu a kritérií jeho určení, jakož i u jazyků s tzv. volným slovosledem. Jádrem lekce bude prezentace slovosledných generalizací podle M. Dryera. Jeho typologie vychází ze základního parametru OV (= sled objektu a predikátu). Ukážeme si, že některé sledy s tímto parametrem korelují, jiné jsou jím jednostranně implikovány, další pak s ním nesouvisejí vůbec. Všimneme si také některých externích (neslovosledných) predikcí slovosledné typologie.

Literatura

- Dryer, Matthew S. 1988. Object-verb order and adjective-noun order: Dispelling a myth. *Lingua* 74, 185-217.
- Dryer, Matthew S. 1989. Universals of negative position. In: Hammond, Michael, Edith Moravcsik & Jessica Wirth (eds.) *Studies in syntactic typology*. 93-124. Amsterdam: Benjamins.
- Dryer, Matthew S. 1992. The Greenbergian word order correlations. *Language* 68, 81-138.
- Dryer, Matthew S. 1995. Frequency and pragmatically unmarked word order. In: Noonan, Michael & Pamela Downing (eds.) *Word order in discourse*. 105-135. Amsterdam: Benjamins.
- Dryer, Matthew S. 1997. On the 6-way word order typology. *Studies in Language* 21: 69-103.
- Greenberg, Joseph H. 1963. Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: Greenberg, Joseph H. (ed.) *Universals of language*. 73-113. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Muysken, Peter. 1986. Approaches to affix order. *Linguistics* 24, 629-643.
- Payne, Thomas E. 1997. *Describing morphosyntax: A guide for field linguists*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 71-91.
- Siewierska, Anna. 1988. *Word order rules*. London: Croom Helm.

Lekce 5: SLOVOSLEDNÁ TYPOLOGIE: TEORIE

Slovosledná typologie není vymezena pouze svým tématem (tj. tím, že zkoumá sled jazykových struktur), nýbrž i metodologicky. Slovosledná typologie – vyniká důsledným uplatněním implikačních generalizací, důrazem na samplování, prediktivním dosahem i mimo oblast slovosledu a různými pokusy o explanaci získaných univerzálií – se stala základem dnes převládajícího typologického paradigmatu. V této lekci se budeme zabývat vývojem teoretických modelů slovosledné typologie a jejich explanačních principů (od seminální studie J. H. Greenberga přes práce W. P. Lehmana, T. Vennemana a R. S. Tomlina až po současné modely J. A. Hawkinse a M. Dryera). Seznámíme se s pojmy jako harmonie a dominance, operátor a operand, s tzv. základním principem umístění, principem přirozené serializace, teorií směru větvení apod.

Literatura

- Dryer, Matthew S. 1996. Word order typology. In: J. Jakobs (ed.) *Handbook of syntax*, Vol. 2. Berlin: Mouton de Gruyter. 1050-1065.
- Greenberg, Joseph H. 1963. Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In: Greenberg, Joseph H. (ed.) *Universals of language*. 73-113. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Hawkins, John A. 1983. *Word order universals*. New York: Academic Press.
- Hawkins, John A. 1990. A parsing theory of word order universals. *Linguistic Inquiry* 21, 223-261.
- Lehmann, Winfred P. 1973. A structural principle of language and its implication. *Language* 49, 47-66.
- Song, Jae Jung. 2001. *Linguistic typology: Morphology and syntax*. Harlow/London: Pearson Education. pp. 49-137.
- Tomlin, Russell S. 1986. *Basic word order: Functional principles*. London: Croom Helm.
- Vennemann, Theo. 1974. Theoretical word order studies: Results and problems. *Papiere zur Linguistik* 7, 5-25.

Lekce 6: MORFOLOGICKÁ TYPOLOGIE

Tato lekce bude věnována typologii morfologických konstrukcí a procesů. Rozlišíme několik druhů morfologických operací (např. afixace, reduplikace, subtrakce, alternace/modifikace, suprafixace), včetně několika druhů afixace (např. prefixace, sufixace, cirkumfixace, infixace), a vysvětlíme si, proč jsou některé z nich běžnější než jiné. Všimneme si také typologických pravidelností týkajících se suppletivismu a pozice afixů vzhledem ke kořenu. Vysvětlíme si podstatu tzv. morfologických indexů (indexu syntézy a indexu fúze) a ukážeme si příklady jejich kvantifikace. Uvedeme si typologické souvislosti mj. mezi velikostí paradigmatu, synkretismem, kumulací/separací, alomorfií a přítomností morfologických (zvl. flexivních) tříd. Objasníme si pojem Gabelenzův cyklus a jeho souvislost s procesy gramatikalizace a eroze. Na příkladu různých konstrukcí se budeme věnovat typologii morfologického značení (indexace, kódování a registrace) syntaktické závislosti.

Literatura

- Carstairs, Andrew. 1987. *Allomorphy in inflexion*. London: Croom Helm.
- Greenberg, Joseph H. 1954. A quantitative approach to the morphological typology of language. *International Journal of American Linguistics* 26, 178-194.
- Greenberg, Joseph H., Charles A. Ferguson & Edith A. Moravcsik (eds.) 1978. *Universals of human language*, Vol. 3: *Word structure*. Stanford: Stanford University Press.
- Hopper, Paul J. & Elizabeth Closs Traugott. 1993. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mithun, Marianne. 1988. System-defining structural properties in polysynthetic languages. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 41, 442-452.
- Nichols, Johanna. 1986. Head-marking and dependent-marking grammar. *Language* 62, 56-119.
- Plank, Frans. 1986. Paradigm size, morphological typology, and universal economy. *Folia Linguistica* 20, 29-48.
- Plank, Frans. 1990. On the selective elaboration of nominal or pronominal inflection. *EUROTYP Working Papers VII:2*.
- Plank, Frans (ed.) 1991. *Paradigms: The economy of inflection*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Skalička, Vladimír. 1935. *Zur ungarischen Grammatik*. Práce z vědeckých ústavů 39. Praha: Facultas Philosophica Universitatis Carolinae Pragensis.

Lekce 7: TYPOLOGIE PRAŽSKÉ ŠKOLY

Některé aspekty morfologické typologie stály v základech klasické holistické typologie 19. století. Z této typologie také vyšel V. Skalička, zakladatel typologie Pražské školy, které se budeme věnovat v této lekci. Hlavní inovací pražské typologie je pojetí jazykového typu jako tzv. konstruktů, tj. modelu, který neexistuje v reálném světě a má pouze metodologickou hodnotu. Konkrétní jazyk nepatří k jedinému typu, některý typ však v jeho struktuře dominuje. Skaličkovy typy (flektivní, aglutinativní, izolační, introflektivní a tzv. polysyntetický – lépe polysémický) jsou definovány souborem vlastností, mezi nimiž existují vztahy vzájemné „příznivosti“. Podle P. Sgalla může být vztah příznivosti také jednostranný. Pražská typologie čelí několika teoretickým a metodologickým problémům (např. problém kombinace typů, problém definice vztahu příznivosti, problém empirické adekvátnosti), o kterých budeme v hodině diskutovat. Zmíníme se o kritice pražské typologie z pozic převládajícího typologického paradigmatu, o jejích výhledech i o využití některých jejích myšlenek.

Literatura

- Aikhenvald, Alexandra Y. & R. M. W. Dixon, 1998. Dependencies between grammatical systems. *Language* 74, 56 – 80.
- Dressler, Wolfgang U. 1985. Typological aspects of natural morphology. *Wiener Linguistische Gazette* 35-36, 3-26 = *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae* 35:1-2, 51-70.
- Plank, Frans. 1998. The co-variation of phonology with morphology and syntax: A hopeful history. *Linguistic Typology* 2, 195-230.
- Plank, Frans. 1999. Split morphology: How agglutination and flexion mix. *Linguistic Typology* 3.
- Sgall, Petr. 1971. On the notion “type of language”. *Travaux linguistiques de Prague* 4, 75-87.
- Sgall, Petr. 1993. Skaličkas Sprachtypologie und ihre Fortsetzungen. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 46, 318-329.
- Sgall, Petr. 1995. Prague School Typology. In: Shibatani, Masayoshi & Theodora Bynon (eds.) *Approaches to language typology*. 49-84. Oxford: Clarendon Press.
- Skalička, Vladimír. 1935. *Zur ungarischen Grammatik*. Práce z vědeckých ústavů 39. Praha: Facultas Philosophica Universitatis Carolinae Pragensis.
- Skalička, Vladimír. 1951. *Typ češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Skalička, Vladimír. 1966. Ein “typologisches Konstrukt”. *Travaux linguistiques de Prague* 2, 157-164.
- Skalička, Vladimír. 1977. Konstrukt-orientierte Typologie. *Acta Universitatis Carolinae, Philologica* 5, *Linguistica generalia* 1, 17-23.
- Skalička, Vladimír (ed.) 1979. *Typologische Studien*. Braunschweig/Wiesbaden: Viewegh.
- Skalička, Vladimír & Petr Sgall. 1994. Praguian typology of languages. In: Luelsdorff, Philip A. (ed.) *Prague School of structural and functional linguistics: A short introduction*. 333-357. Amsterdam: Benjamins.
- Song, Jae Jung. 2001. *Linguistic typology: Morphology and syntax*. Harlow/London: Pearson Education.
- Wurzel, Wolfgang U. 1987. System-dependent morphological naturalness in inflection. In: Dressler, Wolfgang (ed.) *Leitmotifs in Natural Morphology*. 59-96. Amsterdam: Benjamins.

Lekce 8: SLOVNÍ TŘÍDY

Gramatiky jednotlivých jazyků běžně pracují s kategoriemi slovní třídy (slovního druhu). V této lekci se zaměříme na problémy univerzálního vymezení slovních tříd a na kritéria, která lze pro takové vymezení použít. Rozlišíme slova obsahová (autosémantická) a funkční (syntémantická). Zvláštní důraz položíme na distinkci mezi substantivem a slovesem a budeme se věnovat kontroverzní otázce, zda je tato distinkce vlastní všem jazykům. Ukážeme si, že existence třídy adjektiv není univerzální, a všimneme si, že některé jazyky vyjadřují „adjektivní“ koncepty jako substantiva a jiné jako slovesa. Krátce se pozastavíme u dalších slovních tříd jako jsou číslovky nebo tzv. pro-slova (zájmena v širokém smyslu). Nakonec si uvedeme přehled běžných i řídkých nominálních a verbálních morfologických kategorií.

Literatura

- Anderson, Stephen R. 1985. Typological distinctions in word formation. In: Shopen, Timothy (ed.) *Language typology and syntactic description*, Vol. 3: *Grammatical categories and the lexicon*. 3-56. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anward, Jan, Edith Moravcsik & Leon Stassen. 1997. Parts of speech: A challenge for typology. *Linguistic Typology* 1, 167-183.
- Bickel, Balthasar & Nichols, Johanna. 1997 ms. *Inflectional morphology*. [<http://www.uni-leipzig.de/~bickel/research/papers/infl.pdf>]
- Broschart, Jürgen. 1991. Noun, verb and PARTICIPATION (a typology of the noun/verb distinction). In: Seiler, Hansjakob & W. Premper (eds.) *Partizipation: Das sprachliche Erfassen von Sachverhalten*. 65-137. Tübingen: Narr.
- Broschart, Jürgen. 1997. Why Tongan does it differently: Categorical distinctions in a language without nouns and verbs. *Linguistic Typology* 1, 123-165.
- Clark, Eve V. & H. H. Clark. 1979. When nouns surface as verbs. *Language* 55, 767-811.
- Croft, William. 1991. *Syntactic categories and grammatical relations: The cognitive organization of information*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dixon, Robert M. W. 1977. Where have all the adjectives gone? *Studies in Language* 1, 19-80.
- Hopper, Paul J. & Sandra A. Thompson. 1984. The discourse basis for lexical categories in universal grammar. *Language* 60, 703-752.
- Langacker, Ronald W. 1987. Nouns and verbs. *Language* 63, 53-94.
- Sasse, Hans-Jürgen. 1993. Das Nomen—eine universale Kategorie? *Sprachtypologie und Universalienforschung* 46, 187-221.
- Schachter, Paul. 1985. Parts-of-speech systems. Shopen, Timothy (ed.) *Language typology and syntactic description*, Vol. 3: *Grammatical categories and the lexicon*. 3-61. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vogel, Petra & Bernard Comrie (eds.) 2000. *Approaches to the typology of word classes*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Lekce 9: GRAMATICKÉ VZTAHY

Tzv. gramatické vztahy (větné členy) jsou základními kategoriemi syntaktické analýzy. Nastíníme si mj. kontroverzní otázku, zda jsou kategorie jako subjekt univerzální, anebo jazykově specifické, uvedeme si některá kritéria pro určení těchto kategorií a všimneme si hierarchií mezi nimi. V této lekci se zaměříme hlavně na vyjádření vztahů mezi argumenty predikátu. Největší pozornost budeme věnovat kategorii pádu a tzv. alineaci. Seznámíme se s podstatou akuzativní, ergativní, aktivní, hierarchické a tripartitní alineace a v této souvislosti si přiblížíme pojem nominální hierarchie (neboli hierarchie životnosti). Rozlíšíme kanonický a nekanonický subjekt, několik druhů a vlastností objektu (přímý vs. nepřímý, primární vs. sekundární, diferencovaný vztahem k životnosti) apod. Představíme si typologii vyjádření posesivních vztahů (např. externí nebo intimní poseze) a všimneme si různých atributivních konstrukcí (včetně jevů jako je tzv. *Suffixaufnahme*, ezafet apod.).

Literatura

- Aikhenvald Alexandra Y., R.M.W. Dixon & Masayuki Onishi (eds.) 2001. *Non-canonical marking of subjects and objects*. Amsterdam: Benjamins.
- Blake, Barry J. 1994. *Case*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William. 1991. *Syntactic categories and grammatical relations: The cognitive organization of information*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dixon, Robert M. W. 1994. *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fillmore, Charles J. 1968. The case for case. In: Bach, Emmon & Robert T. Harms (eds.) *Universals in linguistic theory*. 1-88. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Keenan, Edward L. & Bernard Comrie. 1977. Noun phrase accessibility and universal grammar. *Linguistic Inquiry* 8, 63-99.
- Kibrik, Alexander E. 1997. Beyond subject and object: Toward a comprehensive relational typology. *Linguistic Typology* 1, 279-346.
- Li, Charles N. (ed.) 1976. *Subject and topic*. New York: Academic Press.
- Plank, Frans (ed.) 1979. *Ergativity: Towards a theory of grammatical relations*. London: Academic Press.
- Plank, Frans (ed.) 1984. *Objects: Towards a theory of grammatical relations*. London: Academic Press.
- Plank, Frans (ed.) 1985. *Relational typology*. Berlin: de Gruyter.
- Plank, Frans (ed.) 1995. *Double case: Agreement by Suffixaufnahme*. New York: Oxford University Press.
- Silverstein, Michael. 1976. Hierarchy of features and ergativity. In: Dixon, R. M. W. (ed.) *Grammatical categories in Australian languages*. 112-171. Canberra: Australian Institute of Aboriginal Studies.

Lekce 10: VALENCE

V této lekci se zaměříme na syntaktické aspekty predikátu, zvl. jeho valenci, tranzitivitu a diatezi (slovesný rod). Seznámíme se s konstrukcemi/operacemi, které snižují valenci predikátu (např. pasivum, medium, antipasivum, inkorporace objektu a antikauzativum), těmi, které valenci predikátu zvyšují (např. kauzativum a aplikativum), i těmi, které ji obměňují pouze kvalitativně (např. tzv. dativní přepnutí a inverze). Zvláštní pozornost budeme věnovat typologii kauzativ, jejich morfologii, syntaxi i sémantice. Zmíníme se také o diskurzivní teorii tranzitivity a o podobách neverbální predikace.

Literatura

- Comrie, Bernard. 1985. Causative verb formation and other verb-deriving morphology. In: Shopen, Timothy (ed.) *Language typology and syntactic description*, Vol. 3: *Grammatical categories and the lexicon*. 309-348. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dixon, R. M. W. and Alexandra Y. Aikhenvald (eds.) 2000. *Changing valency: case studies in transitivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Givón, Talmy, 1994. The pragmatics of de-transitive voice: Functional and typological aspects of inversion. In: Givón, Talmy (ed.) *Voice and inversion*. 3-44. Amsterdam: Benjamins.
- Haspelmath, Martin. 1990. The grammaticization of passive morphology. *Studies in Language* 14, 25-72.
- Hopper, Paul J. & Sandra A. Thompson. 1980. Transitivity in grammar and discourse. *Language* 56, 251-299.
- Kemmer, Suzanne. 1993. *The middle voice*. Amsterdam: Benjamins.
- Klaiman, M. H. 1991. *Grammatical voice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shibatani, Masayoshi. 1985. Passives and related constructions. *Language* 61, 821-848.
- Song, Jae Jung. 2001. *Linguistic typology: Morphology and syntax*. Harlow/London: Pearson Education.
- Stassen, Leon. 1997. *Intransitive Predication*. Oxford: Clarendon Press.

Lekce 11: REFERENČNÍ KONTINUITA

V této lekci se budeme zabývat souborem strategií a prostředků pro udržení referenční kontinuity v rámci diskurzu. Patří sem známé jevy jako anafora, reflexivita, reciprocita a kongruence/shoda, ale i méně známé jevy jako logoforicita a tzv. *switch reference*. Zvláštní pozornost budeme věnovat kongruenci: jejím doménám a druhům, proměnám v čase a řešení konfliktů. Probereme možnosti shody predikátu i shody v rámci substantivní fráze a budeme se zabývat i vnitřní typologií dvou význačných kategorií shody: osoby a rodu/třídy. Osvětlíme si mj. deiktickou podstatu kategorie osoby a seznámíme se s distinkcemi jako exkluziv vs. inkluziv. V souvislosti s kategorií rodu/třídy se zmíníme také o numerálních, posesivních a jiných klasifikátorech.

Literatura

- Aikhenvald, Alexandra Y. 2003. *Classifiers: A typology of noun categorization devices*. Oxford: Oxford University Press.
- Allen, Keith. 1977. Classifiers. *Language* 53, 285-311.
- Corbett, Greville G. 1979. The Agreement Hierarchy. *Journal of Linguistics* 15, 203-224.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cysouw, Michael A. 2001. *The paradigmatic structure of person marking*. Nijmegen: Katholieke Universiteit.
- Haiman, John & Pamela Munro (eds.) 1983. *Switch-reference and universal grammar*. Amsterdam: Benjamins.
- Lehmann, Christian. 1982. Universal and typological aspects of agreement. In: Seiler, Hansjakob & F. J. Stachowiak. *Apprehension: Das sprachliche Erfassen von Gegenständen*, Vol. 2. 201-267. Tübingen: Narr.
- Plank, Frans. 1994. What agrees with what in what, generally speaking? *EUROTYP Working Papers* VII:23, 39-58.
- Plank, Frans & Wolfgang Schellinger. 1997. The uneven distribution of genders over numbers: Greenberg Nos. 37 and 45. *Linguistic Typology* 1, 53-101.
- Siewierska, Anna & Dik Bakker. 1996. The distribution of subject and object agreement and word order type. *Studies in Language* 20: 115-161.

Lekce 12: TAM KATEGORIE

TAM je zkratka užívaná pro označení souboru temporálních, aspektuálních a modálních kategorií slovesa. Vedle kategorií času, vidu a způsobu v této lekci probereme také aktionsart, modalitu, evidencialitu a negaci. Pozornost budeme věnovat souhře mezi kategoriemi času a vidu, jakož i interakci mezi TAM kategoriemi a kategoriemi jako je pád, určitost nebo negace. Souvislosti mezi TAM kategoriemi a hodnotami si osvětlíme také v diachronní perspektivě. Rozlišíme aspekt a aktionsart, modus a modalitu a různé druhy evidenciality. Seznámíme se s pojmy jako je telicita, ingresiv, deontická modalita, mirativita, Jespersenův cyklus apod.

Literatura

- Bybee, Joan L. & Östen Dahl. 1989. The creation of tense and aspect systems in the languages of the world. *Studies in Language* 13, 51-103.
- Bybee, Joan L., Revere D. Perkins & William Pagliuca. 1994. *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chafe Wallace L. & Johanna Nichols (eds.) 1986. *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Chung, Sandra & Alan Timberlake. 1985. Tense, aspect and mode. Shopen, Timothy (ed.) 1985. *Language typology and syntactic description*, Vol. 3: *Grammatical categories and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard. 1985. *Tense*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen. 1985. *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.
- DeLancey, Scott. 1997. Mirativity: The grammatical marking of unexpected information. *Linguistic typology* 1:33-52.
- Lazard, Gilbert. 1999. Mirativity, evidentiality, mediativity, or other? *Linguistic Typology* 3, 91-109.
- Palmer, Frank R. 1986. *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Payne, John R. 1985. Negation. In: Shopen, Timothy (ed.) 1985. *Language typology and syntactic description*, Vol. 1: *Clause structure*. 197-242. Cambridge: Cambridge University Press.
- van der Auwera, Johan & Vladimir A. Plungian. 1998. On modality's semantic map. *Linguistic Typology* 2:1.

Lekce 13: KOMPLEXNÍ KONSTRUKCE

V této lekci se budeme zabývat vybranými komplexními syntaktickými konstrukcemi, zvláště komplexními větami (souvěťmi). Rozlišíme tři druhy integrace klauzí: subordinaci, koordinaci a tzv. kosubordinaci. V rámci subordinace se zaměříme na typologii relativizace (tvoření vztažných vět) a komplementace (tvoření subjektivních a objektivních vět); větám adverbialním se budeme věnovat jen okrajově. Probereme jevy jako je míra integrace subordinovaných klauzí, tzv. *deranking*, nefinitní slovesné tvary (participium, konverbum, masdar), seriální slovesa, mediální věty, pronominální resumpce, hierarchie přístupnosti apod. Stručně nastíníme typologii koordinace podle několika parametrů. V závěru lekce se seznámíme s typologií komparativních konstrukcí.

Literatura

- Haspelmath, Martin (ed.). 2004. *Coordinating constructions*. Amsterdam: Benjamins.
- Haspelmath, Martin & Ekkerhard König (eds.) 1995. *Converbs in cross-linguistic perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Keenan, Edward L. 1985. Relative clauses. In: Shopen, Timothy (ed.) *Language typology and syntactic description*, Vol. 2: *Complex constructions*. 141-170. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehmann, Christian. 1984. *Der Relativsatz*. Tübingen: Narr.
- O Baoill, Donall & Johan van der Auwera (eds.) 1998. *Adverbial constructions in the languages of Europe*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Shopen, Timothy (ed.) 1985. *Language typology and syntactic description*, Vol. 2: *Complex constructions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stassen, Leon. 1985. *Comparison and universal grammar*. Oxford: Blackwell.

Lekce 14: TYPOLOGICKÁ EXPLANACE

Závěrečná lekce kurzu je věnována explanaci typologických generalizací. Ukážeme si, že druh zvolené explanace závisí na teoretických východiscích badatele. Funkcionalistická typologie se nejčastěji obrací k explanacím extragramatickým a raději mluví o funkčních motivacích. Motivace pro univerzálie jsou nacházeny hlavně v oblastech komunikace, diskurzu, produkce a percepce řeči a kognitivní organizace. Uvedeme si příklady univerzálií motivovaných ekonomizací výrazu a různými druhy ikonicity (např. principem relevance). Vysvětlíme si pojem příznakovosti a jeho souvislost s textovou frekvencí a pragmatickou „výrazností“. Ukážeme si, jak si různé motivace mohou konkurovat a jak spolu mohou konspirovat. Zmíníme se také o funkci redundantních struktur a o roli diachronních explanací v typologii.

Literatura

- Battistella, Edwin L. 1996. *The logic of markedness*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Butterworth, Brian, Bernard Comrie & Östen Dahl (eds.) 1984. *Explanations for language universals*. Berlin: Mouton. = *Linguistics* 21:1, 1984.
- Comrie, Bernard. 1981/1989. *Language universals and linguistic typology: Syntax and morphology*. Oxford: Blackwell.
- Comrie, Bernard. 1993. Language universals and linguistic typology: data-bases and explanations. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 46: 3-14.
- Croft, William. 1990. *Typology and universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William. 2003. *Typology and universals: Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Givón, Talmy. 1979. *On understanding grammar*. New York: Academic Press.
- Haiman, John. 1980. The iconicity of grammar. *Language* 56, 515-540.
- Haiman, John. 1983. Iconic and economic motivations. *Language* 59, 781-819.
- Hammond, Michael, Edith Moravcsik & Jessica Wirth. 1988. Language typology and linguistic explanation. In: Hammond, Michael, Edith Moravcsik & Jessica Wirth (eds.) *Studies in syntactic typology*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- Hawkins, John (ed.) 1988. *Explaining language universals*. Oxford: Blackwell.
- Mayerthaler, Willy. 1987. System-independent morphological naturalness. In: Dressler, Wolfgang, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl & Wolfgang Wurzel. *Leitmotifs in Natural Morphology*. Amsterdam: Benjamins. 25-58.
- Plank, Frans & Wolfgang Schellinger. 2000. Dual laws in (no) time. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 53: 46-52.
- Tiersma, Peter M. 1982. Local and general markedness. *Language* 58:4, 832-849.